

Pochody smrti / Death March

Miroslav Breitfelder

Abstrakt

Předložená studie stručně připomíná souvislosti druhé světové války s „vyklízením“ koncentračních táborů a likvidací vězňů před a na pochodech smrti. Část textu tlumočí zprostředkovaná svědectví vězňů a výpovědi dvou z jejich vrahů.

Abstract

The study briefly recalls the context of the World War II with a "mop up" of concentration camps and the liquidation of prisoners before and during death marches. Part of the text conveys mediated testimonies of prisoners and the dismissal of two of their murderers.

Klíčová slova: Koncentrační tábory; pochody smrti; druhá světová válka

Key Words: Concentration camps; death marches; World War II

Zahájit válku zákeřným přepadením Třetí říše dokázala, a to nejednou. Ovšem jak ji případně ukončit, a to navíc před dosažením „konečného vítězství“, netušil nikdo. A dost možná, že ani po něm. Asi i proto měl říšský ministr národní osvěty a propagandy Goebbels 3. září 1939 mizernou náladu a dle svědectví účastníků

setkání v Hitlerově pracovně na říšském kancléřství vypadal jako „zlitý pudl“.²¹⁸ Záhy však převládla velkoustá vítězná sebejistota. A tak jediný, kdo již v závěru roku 1941 veřejně připouštěl, že válečná situace je nanejvýš kritická, byl ministr pro výzbroj a munici Fritz Todt. Záhy ovšem – dle některých za nejasných okolností – přišel při letecké nehodě o život.²¹⁹

Když impozantní vojenské úspěchy wehrmachtu vystřídaly stejně impozantní porážky a fronta se blížila k německým hranicím, byly reakce nacionálně socialistických pohlavářů různé, zpravidla se však mýjely s realitou. Hitlerova „taktika“ zapovídající být jen taktický ústup postup Spojenců v zásadě urychlovala. Postupující nepřítel měl být oslaben alespoň tím, že na vítězných etapách nenalezne nic, co by jej v dalším boji proti Německé říši jakkoli posílilo. Na druhé straně musil na podzim roku 1944 říšský vůdce SS reagovat jak na rostoucí potřebu pracovních sil ke kopání protitankových příkopů a budování opevnění nazývaného Východní val, stejně jako na skutečnost, že se Osvětim i další tábory²²⁰ již ocitly v dosahu Rudé armády. Obě okolnosti vedly k odstavení plynových komor v Osvětimi – Březince a na konci října i k demolicí těchto komor a krematorií. Bourán začal být i zbytek tábora.²²¹ V průběhu měsíce října vydal Himmler i rozkaz „přerušit vyhlazování Židů“. „Pokud jste dosud měl Židy vyhlazovat, teď vám nařizuji, abyste se stal jejich ochráncem“, měl nařídít Himmler – snad na radu Standartenführera SS Kurta Bechera – Eichmannovi.²²²

²¹⁸ REUTH, Ralf, Georg. Goebbels. Eine Biographie. München : Piper, 1995. ISBN 3-492-12023-7, s. 426.

²¹⁹ ZENTNER, Christian – BEDÜRFTIG; Friedemann (Hrsg.). Das grosse Lexikon des Dritten Reiches. München : Südwest Verlag, 1985. ISBN 3-517-00834-6, s. 581.

²²⁰ (Polští) Židé byli zabíjeni plynem v šesti velkých objektech, z nichž čtyři se nacházely v Generálním gouvememetu (Treblinka, Belzec, Sobibor a Majdanek) a dvě na území přičleněném k Říši (Osvětim a Chelmno). SNYDER, Timothy. Krvavé země. Evropa mezi Hitlerem a Stalinem. Praha – Litomyšl : Paseka, Praha : Prostor, 2013. ISBN 978-80-7432-2549-9 (Paseka), 978-80-7260-280-3 (Prostor), s. 250.

²²¹ PADFIELDS, Peter. Himmler. Reichsführer SS. Praha : Votobia 1996, ISBN 80-7198-283-0, s.516.

²²² REES, Laurence. Osvětim. Nacisté a „konečné řešení“. Praha : Knižní klub, 2005. ISBN 80-242-1401-6, s. 264. Himmler, který chtěl vyjednávat se západními spojenci, však zjistil, že jak Eichmann, tak velitelé a dozorcí z koncentračních táborů nyní zabíjejí Židy hladem či vyčerpávající prací, posléze i na pochodech smrti, kde lidé umírali hladu, vyčerpáním, kulkou. Ibid, s. 518.

Ačkoli tedy byla vítězná vlna již nějakou dobu minulostí, teprve 21. února 1943 byly vydány směrnice, kterými se měl wehrmacht řídit při stahování z dobytých území. Vydal je „Hospodářský štáb východ“ (Wirtschaftstabs Ost)²²³ po domluvě s Říšským ministerstvem pro výzbroj a válečnou výrobu. V zásadě se jednalo o soubor opatření zanechat nepříteli tak málo pracovních sil, potencionálních vojáků, potravin, surovin a průmyslových zařízení, jak to jen dle stávající situace bude možné.

Tomuto záměru v ještě vyostřenější podobě odpovídal i vůdcův rozkaz z 19. března 1945 „Spálená země“, označovaný také jako „Neronův rozkaz“. Týkal se likvidačních opatření na říšském území. Dle něho bylo nutno zničit prakticky vše a využít všech možností, jak nepříteli přivodit přímé či nepřímé škody, neboť je jasné, že až se bude muset stáhnout, zanechá po sobě jen spálenou zemi.²²⁴ Zmíněnému nařízení o ARLZ²²⁵ nelze upřít jistou vojenskou logiku, stejně jako zběsilou snahu zamést stopy olbřímích zločinů, kterých se nacionální socialisté zejména ve válečném období dopouštěli. Způsob, jakým k tomu došlo, však vzbuzuje řadu dalších otázek. Nelze totiž ani zdaleka vyloučit, že pochody smrti byly cílevědomým pokračováním nacionálně socialistické vyhlazovací politiky. Ta však v závěrečné fázi měla postihnout i národ německý. Pokud nevybojuje konečné vítězství, není hoden ani života...²²⁶ To, co bylo prezentováno jako obrana země, byla ve skutečnosti příprava

²²³ Po přeapadení Sovětského svazu zahájil na nově dobytých územích činnost „Wirtschaftstabs Ost“. Pod patronací Vrchního velení wehrmacht (OKW) usilovali pracovníci této služebny o jejich ekonomické ovládnutí. Deklarovaným cílem byla bezohledné využití veškerých sovětských hospodářských zdrojů pro vedení německé války. Dostupné z https://www.bundesarchiv.de/oeffentlichkeitsarbeit/bilder_dokumente/00763/index-0.html de (citováno 2. 5. 2015).

²²⁴ MICHLAKA, Wolfgang. (Hrsg.) Deutsche Geschichte 1933 – 1945. Dokumente zur Innen- und Außenpolitik. Frankfurt am Main – Fischer 1994, ISBN 3-596-11251-6, s. 307n.

²²⁵ ARLZ (Auflockerung, Räumung, Lähmung, Zerstörung – útlum, vyklizení, ochromení, zničení).

Plán ARLZ byl v Německu vyhlášen 6. září 1944, v Protektorátu Čechy a Morava 14. prosince 1944.

²²⁶ „Když ztratíme válku, ztratíme i národ. Není nutné brát ohled na potřeby pro další primitivní žití. Lepší je naopak je zničit, protože národ se ukázal jako slabý a budoucnost patří výlučně silnějšímu východnímu národu. Ti, co zbudou, budou i tak méněcenní, protože ti dobří padli.“ Hitler ke Speerovi v březnu 1945. In: SPEER, Albert. V srdci Třetí říše. Brno : Bonus A s. r. o. 1996, ISBN 80-85914-20-4, s. 411. Jeden z přítomných generálů naléhal na Hitlera, že je nemožné provádět evakuaci statisíců lidí. Doprava se již dávno zhroutila. S Hitlerem to nehnulo. „Tak ať mašřujou pěšky!“ (...) „Už nemůžeme brát ohled na obyvatelstvo,“ odpověděl. Ibid., s. 410.

na její zničení.²²⁷ V kontextu této politiky, která měla postihnout Němce, je zřejmé, že za žádných okolností nesměli přežít rasoví, političtí či jiní nepřátelé. Výnos o ARLZ, jakož i další rozkazy proto doplňoval i rozkaz k evakuaci a likvidaci věznic Sipo a SD, jakož i koncentračních táborů, ke kterým se přiblíží fronta.

S ohledem na zhroucení středního úseku východní fronty byla otázka likvidace a evakuace koncentračních táborů regulována směrnicí Říšského vedoucího SS, Heinrich Himmlera, již 17. června 1944. Obavy mu způsobilo především nebezpečí možných vězeňských vzpour a zřejmě ohrožení věznic přiblížováním nepřítele. Regulace se původně neměla týkat táborů na západě, ovšem po úspěšné spojenecké invazi byla tato opatření přenesena i tam. V Generálním governmentu vydal odpovídající směrnicí velitel Sipo a SD 20. července 1944. V ní (opětovně) nařídil udržování co nejnižšího stavu vězňů. Pokud nebude možné provést zkrácené řízení dle stanného práva či vězně propustit, je třeba je co nejrychleji transportovat do koncentračních táborů. „Při nečekaném vývoji situace, která znemožní odtransportování vězňů, musí být osazenstvo věznic likvidováno a zastřelení musí být dle možnosti odklizeni (spálení, vyhození do vzduchu apod)“. (...) V každém případě musí být zabráněno, aby osazenstvo věznic nebo židé byli osvobozeni od nepřítele nebo mu padli živí do rukou.“²²⁸ Na východě byla 22. července provedena evakuace tábora Lublin – Majdanek, na západě byly v září 1944 evakuovány tábory Natzweiler a Herzogenbusche, a to relativně dlouho před přiblížením fronty.²²⁹ Zásadní rozkazy byly jako obvykle zahaleny do obvyklé nacionálně socialistické novořeči, která měla zastřít realitu. Ačkoli i tehdy existoval rozdíl mezi „evakuací“ a „likvidací“, „zrušením“, „transportem“, „přeložením“, výsledek se nikterak nelišil. Všichni „trestanci“ platili nadále za nebezpečné rasové či politické protivníky, kteří musí být zničeni. Zmíněný Himmlerův výnos ze 17. června 1944 dále určoval podmínky, za kterých začnou platit pohotovostní, „evakuační“ a vyklizovací opatřování. Jako první měla být bezpečně uložena a později zničena táborová dokumentace. Ne vždy a ne

²²⁷ WETTE, Wolfram. Wehrmacht. Obrazy nepřítele, vyhlazovací válka a legendy. Praha : Argo 2006, ISBN 80-7203-8011-1, s 172.

²²⁸ ZÁMEČNÍK, Stanislav. To bylo Dachau. Praha – Litomyšl : Paseka 2003, ISBN 80-7185-5367-7, s. 299.

²²⁹ Ibid, s. 298.

všude se to podařilo: v koncentračním táboře Flossenbürg se americkým vojákům podařilo zajistit významnou část dokumentace, a to i té, která sem byla svezena z jiných táborů.

Snaha zničit důkazy o genocidě vedla k tomu, že vyhlazovací tábory v Polsku byly urychleně uzavírány a vyklíženy. Nejprve měli zmizet vězni, pak i písemné doklady o nich, nakonec i zařízení, jež způsobilo jejich smrt. Stopy po zločinu měly být beze zbytku odstraněny. Ve všech zbývajících koncentračních táborech bylo v lednu 1945 uvězněno více než 700 tisíc lidí. Nejvíce z nich bylo Židů. Tito očití svědkové byli nejobtížnějším a nejnebezpečnějším dědictvím bestiální vlády Třetí říše. Na jejich vyvraždění na místě však již nezbyval dostatek času. Proto byla zahájena akce, která vešla do dějin jako „pochody smrti“.²³⁰ Němci se ocitli v situaci, kdy mohli vězně buď přestěhovat, anebo propustit. Toto řešení však pro ně – a možná nejen kvůli Himmlerovu rozkazu – nepřicházelo v úvahu. První fáze „evakuace“ začala již v létě roku 1944, kdy se Rudá armáda blížila k táborem v západní části Sovětského svazu a na východě Polska. Druhá etapa trvala od ledna do března 1945, kdy došlo k obrovskému stěhování táborových vězňů a jejich německých dozorců zpátky do Německa. Osvětim, Gross Rosen a další obě táborem komplexů v západním Polsku a východní části Německa byly vyklíženy a vězni, kteří přežili, se plahočili – a někdy i jeli na otevřených vagonech – zmrzlou krajinou do jiného přeplněného vězení, které se ještě nacházelo pod německou kontrolou.²³¹

V roce 1944 rozbila Sovětská armáda německou frontu od Barentsova moře až po Černé moře a začátkem ledna 1945 zahájila velkou ofenzivu směrem k Německu – mj. i na pomoc západním spojencům.²³²

²³⁰ Dle německých odhadů činila sovětská vojenská převaha před lednovou ofenzivou v pěchotě 11:1, v tankových jednotkách 7:1, dělostřelectvu 15:1 a letectvu neuvěřitelných 20:1. HOYT, Edwin, P. Hitlerova válka. Druhá světová válka ve světle plánů a rozhodnutí Adolfa Hitlera. Praha : Beta – Dobrovský, Plzeň : Ševčík, ISBN 80-7306-069-8, s. 360.

²³¹ HÖB; Rudolf. Velitelem v Osvětimi. Autobiografické zápisky. Praha : Academia 2006, ISBN 80-200-171-3, s. 186.

²³² Na přelomu let 1944-1945 se německé jednotky pokusily v Ardenách zastavit postup spojeneckých armád a skutečně se jim to podařilo. Němci dokonce na několika místech prorazili frontu a spojenecké

Z čistě politických důvodů však od začátku srpna 1944 až do ledna 1945 zůstávala na východním břehu řeky Visly, čímž umožnila nejen porážku varšavského povstání, ale i další vraždění Židů na břehu západním. Stála totiž jen sto kilometrů od Lodže, kde bylo v této době soustředěno nejvíce Židů v okupovaném Polsku, ale také necelých sto kilometrů od Osvětimi, kde tak nerušeně pokračovalo plynování polských i evropských Židů. 17. ledna 1945 vstoupili sovětsí vojáci do trosek Varšavy, 19. ledna do Lodže a 27. ledna do Osvětimi.²³³ Vražedné soukolí německého režimu pracovalo – navzdory přicházejícímu rozvratu – nadále velmi výkonně. Vraždy pokračovaly ať již přímo v táborech, ať při pochodech smrti, kdy byli ti, kteří již nemohli dále, stříleni u krajů cest či u kráterů po pumách. Dozorci, kteří tyto pochody provázeli, již vlastně nepodléhali žádným rozkazům. Ze 750 000 zbylých vězňů, kteří byli přesouváni nejprve do říšského vnitrozemí a pak již vlastně bez konkrétního cíle, zahynulo na čtvrt miliónu.²³⁴ Vystavení naprosté zvlí a pomstychtivosti dozorců umírali vězni střelbou, upálením, vyčerpáním.²³⁵

jednotky začaly ustupovat. V této situaci se britský ministerský předseda Churchill obrátil na Sovětský svaz se žádostí o zahájení velké ofenzívy na východní frontě. Na počátku roku 1945 zahájila proto sovětská vojska urychleně viselskou operací nový útočný postup. Jejím cílem bylo definitivní vítězství a urychlené ukončení druhé světové války. V průběhu této operace bylo dosaženo na široké frontě Odry i několika předmostí na jejím západním břehu. Stejně úspěšně jako tato vislesko-oderská operace skončila i operace východopruská, jejímž výsledkem bylo obsazení Východního Pruska a otevření cesty na Berlín ze severovýchodu. V únoru byla také zahájena východopomoňanská operace, která měla zabezpečit pravý bok sovětských vojsk útočících směrem na Berlín. V březnu byly vydány povely sovětského velení k zahájení vídeňské operace, jejímž výsledkem bylo osvobození Maďarska a východního Rakouska. Úspěchy sovětských zástupů na východní frontě pomohly zastavit německý protiútok na frontě západní, německá vojska začala ustupovat a armády začaly postupovat rychleji. V březnu překročily anglické jednotky Rýn a boj se přenesl na území Německa. Spojenecká vojska se pokusila o průlom k Labi. Operace se dařila, poněvadž německé jednotky už žádný nadměrný silný odpor nekladly. V dubnu dosáhli Britové Labe. Němci se ještě jednou pokusili zastavit postup na západní frontě, ale 12. německá armáda, která měla operaci provést, byla narychlo povolána k Berlínu, protože 16. dubna zahájila sovětská vojska berlínskou operaci. KUBÁTOVÁ Lenka, MALÁ, Ivana.: *Pochody smrti*, Praha : Nakladatelství politické literatury 1965, s. 6n.

²³³ SNYDER, Timothy. Krvavé země. Evropa mezi Hitlerem a Stalinem. Praha – Litomyšl : Paseka, Praha : Prostor, 2013. ISBN 978-80-7432-2549-9 (Paseka), 978-80-7260-280-3 (Prostor), s. 300n.

²³⁴ BURLEIGH, Michael. Třetí říše. Nové dějiny. Praha : Argo 2008. ISBN 978-80-257-0054-9, s. 646.

²³⁵ KERSHAW, Ian. Hitler. 1936 – 1945: Nemesis. Praha : Argo 2004, ISBN 80-7203-634-3, s. 684.

K největším pochodům smrti lze počítat pochod z Budapešti do koncentračních táborů v Rakousku (především do Mauthausenu), který absolvovalo 76 tisíc vězňů. (8. listopad 1944 až prosinec 1944). Pochod z Osvětimi do Wodzisławi (18. ledna 1945), následně vlakem do Groß-Rosenu, Buchenwaldu, Dachau a Mauthausenu, absolvovalo 66 tisíc vězňů, z nichž 15 tisíc zemřelo; k pochodu z Grünbergu a z Glogau do Helmbrechtsu (leden 1945 do 6. března 1945) nastoupily tři tisíce vězenkyň, z nichž došlo pouhých 621. Na něj „navázal“ pochod z Helmbrechtsu (13. duben 1945 – 6. května 1945) přes Volary k Husinci. Část žen absolvovala už pochod z Grünbergu, tento druhý pochod většina z nich nepřežila. Na cestu vyrazilo 1170 vězenkyň, přežilo pouhých sto...²³⁶

Rekonstruovat podrobně cesty vězeňských transportů není snadné, neboť mnoho transportů se ubíralo po polních a lesních cestách mimo silnici. Často byli vězni při odchodu z tábora nebo v průběhu cesty rozděleni do několika proudů, které se měly sejít až v cíli. Nelze tedy přesně určit, zda se jednalo o jeden pochod rozložený do několika proudů, nebo několik samostatných pochodů. Některé větve pochodů z různých míst a s různými cíli se křížovaly na jednom místě. Někdy splynuly s proudem, který měl původně jiný cíl. Autentický písemný materiál se po nacistickém zničení téměř nedochoval. Zbývají vzpomínky a úřední materiál, zpracovaný na podkladě těchto vzpomínek bezprostředně po válce.²³⁷

Velmi působivé jsou vzpomínky vězeňkyň koncentračního tábora Ravensbrück. „Ještě 18. ledna se (v Osvětimi) normálně pracovalo, včetně stavby nového bloku. Když nastal večer, přišel rozkaz všechno sbalit. Maria Rundová se pamatuje, že v nemocnici, kde pracovaly za naprostého zatemnění, se náhle rozsvítilo, jeden esesák jim nařídil, aby mu všechny chorobopisy zabalily, a on si je pak odnesl pryč. Na Lagerstrasse se ozval křik, že všechny, které jsou schopné chůze, se mají vrátit na své bloky, protože záhy začne evakuace. Padal sněh, a když vězeňkyně začaly běžet zpátky do baráků, těch, které nebyly schopné pochodu, se zmocnila panika.

²³⁶ Viz: <http://www2.holocaust.cz/cz/history/jew/general/general12> [Citováno dne 13. 11. 2015]

²³⁷ KUBÁTOVÁ Ludmila, MALÁ, Irena. *Pochody smrti*, Praha : Nakladatelství politické literatury 1965, s. 11.

„Bylo jim jasné, že jejich osud je zpečetěn, protože esesáci nepřipustí, aby nemocní byli osvobozeni,“ říká Lydia Vagová. Večer v den evakuace se veškeré osazenstvo tábora vybrané k odchodu shromáždilo u brány. Dětem bylo oznámeno, že odejít nesmějí, přesto jich tam několik přišlo. Těsně předtím, než se brána otevřela, strážě předaly každému vězni bochník chleba a nařídily zařadit se, ženy vzadu. Teď už se to trochu zpomalilo. Esesáci se uklidnili, protože vzdálenost mezi nimi a Rusy se zvětšila. Strážě začaly průvod na motocyklech nebo v autech předjíždět. Skupina dělnic z továrny se snažila držet pohromadě, záhy se ale s nimi promísila spousta dalších z Březinky. Sestry, sestřenice, přítelkyně se děsily, že se jedna druhé ztratí. Věděly, že ocitnout se sama uvnitř vlekoucí se masy znamená jistou smrt. Prvního dne jim strážě párkrát povolily si odpočinout a jít na záchod stranou od cesty. Měly ale strach, že když při tom klesnou do dřepu, usnou a na místě zmrznou. Příklad chleba a cokoli si před odchodem ještě stihly vzít s sebou k jídlu, brzo snědly. „A tak jsme jedly sněh“, říká Maria Rundová, která si povšimla skupin mrtvých mužů oblečených v pruhovaných věžeňských úborech, ležících nedaleko místa, kde se zastavily. „Jejich lebky byly na temeni otevřené, jako kdyby byly odříznuty nožem, a mozek z nich vytékal ven. Domnívaly jsme se, že to udělali esesáci pomocí dlouhého klacku opatřeného na konci jakousi dřevěnou koulí. Esesáci provázející náš průvod byli takovými klacky ozbrojeni. Maria se už potom kolem sebe raději nerozhlížela. „Namlouvala jsem si, že se mi to všechno jenom zdá a dívala jsem se raději na východ a západ slunce.“ Zezadu k nim každou chvíli doléhaly zvuky výstřelů, jak esesáci likvidovali každého, kdo se opožďoval. Pochodující nyní překračovali mrtvolu věžňů rozetou po cestě na místech, kde uklouzli a byli zastřeleni. Lydia zahlédla pod nohou tělo modrookého chlapce a překročila je. Jedna dívka a její matka nesly vyčerpanou mladší dcerku tak dlouho, jak jen to šlo. Když už dál nemohly, „obětovaly jsme ji a ona zemřela.“ Věděly, že stráž ji zastřelila, protože o pár vteřin později zaslechl výstřel. Po třech dnech už pochodující ztratili pojem o čase. Ve skupině továrních dělnic, do níž patřila Lydia a Aniko, už odhadovaly, že z původních pěti set jich zbývá tři sta. Někdy měly dojem, že táhnou uprostřed několikatisícového davu, a jindy že patří do malé skupiny dočasně odloučené od řídoucí masy. V noci se většinou pokoušely usnout ve stodolách, ale často tam pro ně nezbylo místo; mnohé si lehly rovnou na cestu, kde zmrzly. Některým se ale dokonce podařilo prchnout a dorazily k nejbližším usedlostem, kde je Poláci ukryli. Některé ale strážě našly a

zastřelily. Stráže jednou poslaly Lydii a Aniku do malé stodoly, kde se mohly na pár hodin na suchém seně vyspat. Už uvažovaly o tom, že se tam v seně skryjí a požádají polské rolníky, aby je tam nechali, ráno ale přišli Němci, píchali do sena bodáky a odstřelili každého, koho tam našli. Jindy odpočívaly v chlévě, kde vesničanky zrovna dojily krávy. Dostaly od nich misky plné teplého čerstvého mléka.²³⁸ O otrěsných podmínkách transportů podal zprávu i někdejší osvětimský velitel, Rudolf HÖB: „Jel jsem okamžitě dál, abych se ještě dostal do Osvětimi a na vlastní oči se přesvědčil, že byla provedena nařízená likvidace všeho důležitého. Ale stačil jsem dorazit už jen k Odře do blízkosti Ratiboře, na druhé straně bylo vidět, jak tam křížují předsunuté jednotky Rusů. Na všech cestách a silnicích Horního Slezska na západě od Odry jsem nyní narážel na kolony vězňů, plahočící se hlubokým sněhem. Bez jídla. Poddůstojníci, kteří tyto průvody živých mrtvol provázeli, většinou vůbec nevěděli, kam jít. Znali jen konečný cíl: Groß-Rosen. Jak se tam však mají dostat, to bylo všem záhadou. (...) Cesty těchto pochodů nebylo těžké vysledovat, každých pár set metrů ležel zhroutený, nebo zastřelený vězeň. (...) V Groß-Rosen bylo všechno plné až po střechu. Schmauser (vyšší velitel SS a policie v oblasti) však už i proto vyhlásil rozkaz k vyklizení. Vydal jsem se do Vratislavi, abych mu vylíčil, co jsem viděl; abych ho přiměl ke změně rozhodnutí a Groß-Rosen nebyl vyklizen. Ukázal mi radiový příkaz říšského vůdce SS, podle něhož ručil za to, že v žádném táboře, který spadá do jeho kompetence, nezůstane ani jeden zdravý vězeň.²³⁹ Další svědectví pochází z výslechu velitele koncentračního tábora Sachsenhausen SS-Standartenführere Antona Kaindla při přelíčení sachsenhausenského procesu, který probíhal v Berlíně v roce 1947: „Státní návladní: Obžalovaný Kaindl, dostal jste k zastření stop zločinů rozkaz, aby byl tábor vyhozen do povětří? Kaindl: Ano. 1. února 1945 jsem měl rozmluvu s šéfem gestapa Müllerem. Předal mi přitom rozkaz, že tábor má být zničen dělostřeleckou palbou, leteckým náletem nebo plynem. Uskutečnění tohoto rozkazu, který pocházel od Himmlera, nebylo však už technicky proveditelné. Státní návladní: Splnil byste rozkaz, kdyby to technicky proveditelné bylo? Kaindl: Samozřejmě. Ale nešlo to.

²³⁸ HELM, Sarah. *If this a Woman? Inside Ravensbrück. Hitler's Concentration Camp for Women*. London : Little, Brown 2015, ISBN 978-1-4087-0107-2, s. 484n.

²³⁹ HÖB; Rudolf. *Velitelem v Osvětimi. Autobiografické zápisky*. Praha : Academia 2006, ISBN 80-200-171-3, s. 187n.

Dělostřelecká palba nebo nálet by vzbudily pozornost obyvatel v okolí. Plyn by ohrozil nejen civilní obyvatelstvo, ale i vlastní personál SS. Státní návladní: Co jste tedy podnikli? Kaindl: Začali jsme s likvidací. V noci na 2. února jsme zastřelili prvních asi 150 vězňů. Až dokonce března se nám podařilo zlikvidovat asi 5000 vězňů. Státní návladní: Kdo řídil tuto hromadnou likvidaci? Kaindl: Z mého příkazu obžalovaný Höhn. Státní návladní: Kolik vězňů pak ještě zbylo v táboře? Kaindl: 40 000 – 45 000. Dne 18. dubna jsem dostal rozkaz naložit je na vlečné čluny a kanály Sprévy je dovést do Baltu nebo do Severního moře a tam je potopit na otevřeném moři. I to však bylo nemožné, poněvadž obstarání člunů pro tolik vězňů by trvalo příliš dlouho a Rudá armáda postupovala příliš rychle. Státní návladní: Co se dalo pak? Kaindl: Poručil jsem, aby se vězňové vydali na pochod pěšky, nejdříve ve směru Wittstock, později na Lübeck, kde se měli nalodit a – jak bylo rozkázáno – potopit. Státní návladní: Dostali při této evakuaci stravu? Kaindl: Ne; 6000 až 7000 vězňů nedostalo žádnou, protože už nebyla. Státní návladní: Tito vězňové zahynuli tedy po cestě hladem a vyčerpáním? Kaindl: Ano.²⁴⁰ Další četná svědectví zachycuje studie Františka Nedbálka „Železniční transporty a pochody smrti vězňů koncentračních táborů a válečných zajatců přes české země zima a jaro 1945.“²⁴¹

Otázka, která byla naznačena již v úvodu této krátké studie, se prolíná všemi tragickými příběhy i osudy. Jaký smysl mělo vraždění na samém konci ztracené války, proč v něm bylo nutné pokračovat do úplného konce. Ani relativně jednoduché vysvětlení o zametání stop a likvidaci svědků, ba ani zuřivost a surovost dozorců či jiných příslušníků ozbrojených uskupení Třetí říše možná není jediným, či dokonce kompletním vysvětlením. Řada autorů (Goldhagen, Nedbálek) se přiklání k názoru, že závěrečná likvidace – především židovských – vězňů koncentračních táborů navazovala na vyhlazování z let předešlých. Smrt transportem nahradila smrt

²⁴⁰ Viz: <http://www.scrapbookpages.com/Sachsenhausen/Trials.html> [Citováno 13. 7. 2015]

²⁴¹ NEDBÁLEK, František. Železniční transporty a pochody smrti vězňů koncentračních táborů a válečných zajatců přes české země zima a jaro 1945. In: KURAL, Václav. (ed.) Historie okupovaného pohraničí IX. Ústí nad Labem : Albis International 2005.

v plynové komoře. A je možné doplnit ještě jeden faktor: rasová válka byla již od roku 1941 jedinou, kterou Hitler mohl ještě vyhrát. A vyhrát ji chtěl za každou cenu...²⁴²

Summary

The question that has been reported at the beginning of this short study is related to all the tragic stories. What was the slaughter at the end of a lost war? Why was it necessary to continue it till the very end? Even relatively simple explanation about the cover-up and liquidation of the witnesses nor the ferocity and brutality of the guards are not the only, or even a complete explanation. Many authors (Goldhagen, Nedbálek) is inclined to think that the final disposal - mostly Jewish - prisoners of concentration camps followed the extermination of previous years. Death transport replaced the death in the gas chamber. And it is possible to add one more factor: racial war has been since 1941 only that Hitler could still win. And he wanted to win at all costs ...

O autorovi

*PhDr. Miroslav Breitfelder, Ph.D. (*1966 v Kraslicích). Odborný asistent katedry historie FPE ZČU v Plzni, zaměřuje se na druhou světovou válku.*

e-mail: mbreitfe@khi.zcu.cz

²⁴² „V lednu 1939 vystoupil (Hitler) s projevem, v němž Židům hrozil, že podaří-li se jim rozpoutat další světovou válku, čeká je vyhubení. Od léta 1941 německá propaganda neustále pokazovala na chapadla židovského spiknutí, jež drží pohromadě Brity, Sovět a dokonce i Američany. Dne 12. prosince, týden po sovětském protiútoku u Moskvy, čtyři dny po japonském útoku na Pear Harbor a pouhý den poté, co Spojené státy opětovaly německé vyhlášení války, se Hitler k tomuto projevu vrátil. Vložil ho jako proroctví, které je nutno naplnit. „Světová války je tady,“ oznámil tehdy asi pěti desítkám spolehlivých soukmenovců, „a nezbytným důsledkem musí být vyhlazení Židů.“ (...) Aby se zamezilo katastrofě, museli být tedy Židé zlikvidováni. Všechny ty ofenzívy, nedodržené termíny a sklíčující výsledky byly však méně ostudné, pokud se hlásalo, že wehrmacht nebojuje ve špatně naplánované dobovačné koloniální válce, nýbrž ve slavné, ač tragické válce vedené na obranu civilizace. Jestliže německá armáda čelila světovým mocnostem ovládaným židovskými klikami z Moskvy, Londýna a Washingtonu, byla její role čestná a spravedlivá. Jestliže se měl ocitnout ve válce obranné, do níž už prakticky přecházela, pak bylo možné roli agresora připsat někomu jinému.“ SNYDER, Timothy. Krvavé země. Evropa mezi Hitlerem a Stalinem. Praha – Litomyšl : Paseka, Praha : Prostor, 2013. ISBN 978-80-7432-2549-9 (Paseka), 978-80-7260-280-3 (Prostor), s. 213n.